

ЛІТЕРАТУРА

1. *Элиаде М.* Аспекты мифа: Пер. с франц. — М.: “Инвест-ППП”, СТ “ППП”, 1996. — 240 с.
2. *Элиаде М.* Миф о вечном возвращении: Пер. с франц. — СПб.: Алетейя, 1998. — 256 с.
3. *Мелетинский Е. М.* Поэтика мифа. — М.: ИФ “Восточная лит-ра” РАН, Школа “Языки русской культуры”, 1995. — 408 с.

ПРО ТЛУМАЧЕННЯ ФЕНОМЕНА МІФУ ОЛЕКСАНДРОМ ПОТЕБНЕЮ

Доп. - Гудим О., гр. СУ-31.
Наук. кер. - доц. Артюх В. О.

Відомий український учений XIX століття, мовознавець і фольклорист Олександр Опанасович Потебня (1835–1891) у своїх “Записах з теорії словесності”, які вперше були опубліковані вже після його смерті, у 1905 році, висловив кілька важливих думок, що чітко вказують на власне, оригінальне, розуміння ним феномена міфу. Своє бачення сутності міфу він зреалізовує, насамперед, при аналізі феномена простонародної релігійності. Але сам міф О.Потебня відносить до сфери вербальної реальності. При цьому він виходить із тих засновків, що саме завдяки мові відбувається створення образу світу із сирого матеріалу відчуттів. Людині від природи притаманна властивість бачити світ не як розпорошену величезну кількість одиничних предметів, але вносити в нього певну системність і цілісність. Якраз ця властивість і реалізується з допомогою мови, так як слово «вносить ідею законності, необхідності, порядку у той світ, яким людина оточу себе і який їй довелося приймати за дійсний» [1, 146].

Потебня ще строго не розрізняє смислової наповненості таких понять, як «міфічне мислення», «міфічне світоспоглядання», «міфологічний погляд», але він

переконаний, що «причини, чому людині періоду міфів світ уявлявся таким, а не іншим» полягали саме в її свідомості, а не у зовнішній природі або у чомусь іншому [1, 155]. Тобто він переконаний, що спочатку міф все ж таки твориться на рівні структур свідомості, але виявлений він може бути лише через мову, мова ж пропонує свої «правила гри» при оформленні ідеальних мислильних образів вербальним чином. Отже, безпосереднє схоплення «живих» міфічних структур свідомості для іншої, неміфічної, свідомості закрите: ми можемо зрозуміти міфічне мислення лише опосередковано, через символічну форму мови. Звідсіля і впевненість Потебні, що міф як певний етап у розвитку людської свідомості може вивчатися лише через його знакове втілення у словесній творчості, особливо через вивчення історії мови, головним чином лексики (етимології та семасіології).

З одного боку, міф у Потебні притаманний людині з архаїчною свідомістю, або як він писав: “міфічне мислення на певній сходинці розвитку — єдино можливе, необхідне і розумне; воно властиве не тільки якомусь часу, а людям всіх часів, які перебувають на певній сходинці розвитку думки” [1, 260]. Але тут же він зазначає, перекидаючи місток між первісними часами та сучасністю, що “багато прикладів міфічного мислення можна знайти не тільки у дикунів, а й у людей, які близько стоять до нас за ступенем розвитку” [1, 260], маючи на увазі вияви міфу на рівні протонародної свідомості. А тому “міфічна творчість не припинилась і в наші дні” [1, 266]. У цих процитованих думках Потебня ще не виходить за межі звичних для XIX століття уявлень про міф, але далі у нього спостерігається і привнесення дещо інших смислів у поняття міфічного мислення, що йде ще від Ф.Шлегеля та Ф.В.Й.Шеллінга. Саме у цих німецьких філософів доби романтизму спостерігається розуміння міфу як *постійно-сучасного* елемента культури

Міфічне мислення за Потебнею формальне і тому “воно не виключає ніякого змісту: ні філософського, ні релігійного і наукового” [1, 260]. А це вже принципово нове бачення

проблеми, що аналогічне тим підходам, які вже у наступному, ХХ столітті, приведуть до помічання міфу в сучасному соціокультурному середовищі і не обов'язково лише у його аграрно-традиційній складовій. Отже, міфами можуть називатися сучасні релігійні, наукові та філософські побудови, якщо їм будуть притаманні схеми (форми) міфічного мислення.

Говорячи про механізми перенесення міфу з первісних станів свідомості на сучасну, сам міф, як уже було сказано, розумівся Потебнею, насамперед, як вияв мови — для нього це слово-оповідь. Міфом для нього є неусвідомленне перенесення значень з одного предмету на інший. Більш повно сутнісне розуміння міфу Потебнею висловлене так: «У міфі образ і значення різні, алегоричність образу існує, але самим суб'єктом не усвідомлюється, образ повністю (не розкладаючись) переноситься у значення. Інакше: міф є словесне вираження такого пояснення (аперцепції), при якому пояснюючому образу, що має лише суб'єктивне значення, приписується об'єктивність, дійсне буття в тому, що пояснюється» [1, 259]. Такі неусвідомлювані перенесення тому й є неусвідомлюваними, що на рівні свідомості вони ніяк не сприймаються і, відповідно, ніяк не називаються. Усвідомлене ж перенесення, тобто усвідомлення “різноманітності образу і значення” буде називатись вже метафорою. Поява метафори свідчить про зникнення міфу. Починаючи аналіз міфу як вияву мови, Потебня редукує міф як певну сюжетним чином оформлену оповідь до найпростіших мовних формул. Приклади таких міфів-формул: хмара є гора, грім — це ревіння бугая, Сонце — колесо і т. п.

Для людини міфу міф “хмара є корова” буде самим правильним, єдиною можливим поясненням світу, він буде “повною істиною”. Таким чином, “міф полягає у перенесенні індивідуальних рис образу, що повинний пояснити явище..., в саме явище”, або з іншого боку, “міф створюється на ґрунті віри в об'єктивне існування (особистої, по-суті) думки” [1, 263]. Тому всі види оповідей, в яких будуть зустрічатись такі неусвідомлені перенесення, підпадатимуть за Потебнею під категорію міфу.

Причиною несвідомого перенесення ознак предметів і ототожнення цих предметів, як, наприклад, в часи архаїки хмари та корови, є недостатність знань про них. А так, як така недостатність існує для людства протягом всієї його історії, то це й буде основною умовою постійної міфотворчості. Якщо ж нам деякі образи і предмети, що ототожнюються в міфах, будуть видаватись неправдоподібними і далекими один від одного, “то це лише особливість нашого погляду”, погляду людини іншого рівня знань, але аж ніяк не носія міфу [1, 264]. Потебня впевнений, що міф виконує пізнавальну функцію і в часи коли ще науки не було і в сучасну добу, коли деякі прошарки суспільства можуть у своєму житті обійтись без даних науки.

Міф є першим етапом у реалізації людиною своєї пізнавальної потреби, коли міф закінчується, розпочинається вищий етап (науковий) у цьому прогресуючому гносеологічному ланцюгу. Все це є свідченням ускладнення людської думки. Виходячи з таких думок, Потебня не погоджується із гіпотезою про походження міфів одного із лідерів міфологічної школи Макса Мюллера (хоча до багатьох інших положень цієї школи він ставився позитивно).

Підсумовуючи, вкажемо, що на думку Потебні в межах міфічного мислення дійсність досягається через почуттєвий образ, що представляє собою сукупність міфологізованих сприйняттів; міфічний образ повністю співпадає із його значенням, що у свою чергу, обумовлює принципову неметафоричність словесного міфу; з виникненням понять співвідноситься процес усвідомлення протиріччя між образом та його значенням, що врешті-решт і приводить до утворення тропів (метафор); суб'єктивний образ речі, процесу чи мислильної абстракції у міфічному мисленні об'єктивується; для дослідника існування міфу-оповіді у всій складності його образної ієрархії поза початковим словом-міфом, що аналогічне за свою внутрішньою структурою міфу-оповіді неможливе; можливість вияву міфічного мислення не обмежується початковим етапом людської історії з притаманним йому специфічним типом свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1.Потебня А. А. Слово и миф. - М.: Правда, 1989. - 624 с.

СИНЕРГЕТИКА З ПОГЛЯДУ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ТЕОРІЙ

Доп. – Тимошенко Т.С., студ. гр. ЕК-42.
Наук. кер. – викл. Опанасюк В.В.

Творцем синергетичного напрямку і терміну „синергетика” є професор Штудгарського університету і директор Інституту теоретичної фізики і синергетики Герман Хакен. Сам термін „синергетика” походить від грецького „синергена” – співпраця.

За Хакеном, синергетика займається вивченням систем, що складаються із великої кількості частин, компонентів або підсистем, тобто, деталей, які складним чином взаємодіють між собою. Слово „синергетика” означає „дію разом”, підкреслюючи, що всі системи діють одночасно, і це відображається в поведінці системи як цілого.

Мета даної роботи – спробувати на доступному рівні визначити сутність синергетики, як нового напрямку сучасної наукової думки і накреслити коло досліджуваних нею питань з позиції звичайного необізнаного студента. Посилання на необізнаність суттєва і ось чому: обсяг літератури досить великий, але в розкритті питання вона або спирається на спеціальні знання конкретних наукових теорій (що мало допомагає неспеціалісту в даних областях), або, будучи деяким чином популярною, не дозволяє побачити глибоку суть напрямку. Отож, дана робота, по суті, компіляція багатьох джерел, результат пошуку деякої золотієї середини в описі синергетики як перспективного напрямку сучасної наукової думки.

Синергетика, що займається вивченням процесів самоорганізації і виникнення, підтримання стійкості і розпаду систем різної природи, ще далека від завершення та розробки